Pseudobryum cinclidioides (zwartsteelsterrenmos): een paar aanvullingen en correcties

E.J. Weeda

Summary

Data on recently discovered sites of *Pseudobryum cinclidioides* are given in addition to the paper on this species in *Buxbaumiella* 121.

Auteursgegevens

E.J. Weeda, Veerallee 28, 8019 AC Zwolle, eddyweeda@hotmail.com

In *Buxbaumiella* 121 gaven Henk Jager, Klaas van der Veen en ik een geografische en vegetatiekundige karakteristiek van *Pseudobryum cinclidioides* (zwartsteelsterrenmos). Ons artikel werd geschreven in coronatijd, waardoor niet alle bronnen toegankelijk waren. Hier volgen enige correcties en aanvullingen.

De eerste correctie betreft de opnamen van gagelstruweel door Ab Masselink. Onder de 87 opnamen die hij in 1974 maakte, zijn er twee met zwartsteelsterrenmos. Volgens de Landelijke Vegetatie Databank waren deze afkomstig uit de Gasterse duinen en Polder Brouwer bij Westlaren (L.V.D. 31323 en 31325). Masselinks opnamen stammen uit het pre-Turboveg-tijdperk – voor de jongeren onder ons onvoorstelbaar lang geleden – en zijn overgeleverd in een tabel van 68 × 50 cm. Bij het invoeren van deze tabel in Turboveg zijn twee mossen uit de addenda (*Mnium* = *Pseudobryum cinclidioides* en *Riccardia multifida*) in de verkeerde opname terechtgekomen. De Gasterse duinen (atlasblok 12.35) vervallen als locatie van *Pseudobryum*, die in 1974 door Masselink uitsluitend in Polder Brouwer werd aangetroffen (Masselink 1975, tabel 1: opnamen 74-29 en 30, de tweede met tevens *Riccardia*).

Mijn voornemen op zoek te gaan naar *Pseudobryum* in Polder Brouwer werd gedwarsboomd door hoge waterstand. Els Heijman was zo attent poolshoogte te nemen en maakte bijgaande foto's (zie pagina 58). Voor wie onder gunstiger omstandigheden een poging wil wagen volgt hier een uittreksel uit Masselinks beschrijving. Het betrof een veentje, ingeklemd tussen de voet van de Hondsrug en de lager gelegen polder, waarvan het door een dijkje afgescheiden was; de polder waterde af op de vlakbij lopende Drentse Aa. Zwartsteelsterrenmos groeide plaatselijk veel in gagelstruweel aan de westrand van het veentje en in smalle, door het veentje lopende geultjes (Masselink 1975, p. 45). Enige jaren voordat Masselink zijn opnamen maakte, werd de polder doorsneden ter behoeve van de autoweg N34; hij ligt ter hoogte van km-paal 105 van deze weg.

Evenmin als Masselinks doctoraalverslag konden zijn mossencollecties in coronatijd worden geraadpleegd. Bij een sterrenmos-collectie van de Zelsterbeek bij Roggel (L.4329976) aarzelde hij tussen *Pseudobryum cinclidioides* en *Plagiomnium affine*. Marleen Smulders heeft het materiaal inmiddels bekeken en vastgesteld dat het 'gewoon' om *Plagiomnium affine* ging. Het vraagteken op de verspreidingskaart op p. 39 van ons artikel kan daarom vervallen.

Inmiddels zijn er aanvullende gegevens uit het Schrapveen langs de Reest dankzij Rudi Zielman, die me de locatie toonde in de nazomer van 2021. Het bleek te gaan om een ruig gedeelte van een draadzeggeveld met veel grote wederik en hennegras (Tabel 1, opnamen S1 en S2). Het mosdek werd beheerst door *Sphagnum flexuosum*, een soort die in opnamen van andere locaties ontbreekt. Voor het overige heeft de begroeiing met *Pseudobryum cinclidioides* in het Schrapveen met alle vier opnamengroepen van Jager et al. (2021) wel enige overeenkomst, zonder goed in één daarvan te passen. Een interessante groeiplaats dus, die het toch al vage plantensociologische profiel van het zeldzame zwartsteelsterrenmos niet scherper maakt.

In 2023 ontdekte Harry Waltje een nieuwe locatie op Friese bodem: de Leijen bij Eastermar (atlasblok 6.54). In gemaaid rietland aan de

Tabel 1. Opnamen met zwartsteelsterrenmos uit het Schrapveen (S1, S2) en De Leijen (L1, L2). De eerste twee zijn op 17 september 2021 gemaakt door Rudi Zielman en Eddy Weeda, de laatste twee op 15 april 2025 door Henk Jager, Jakob Hanenburg en Harry Waltje.

Locatie + nummer		S1	S2	L1	L2
Proefvlak (m²)		4 x 2	2 x 2	3 x 2	5 x 1,5
Bedekking kruidlaag (%)		80	50	8	8
Bedekking moslaag (%)		80	80	85	85
Hoogte kruidlaag (cm)		60(-170)	40-80(-140)	15(-20)	20(-30)
Aantal soorten		20	23	19	12
MOSSEN					
Pseudobryum cinclidioides	Zwartsteelsterrenmos	2a	2a	1	2b
Sphagnum squarrosum	Haakveenmos	+p	2m	4	4
Calliergon cordifolium	Hartbladig puntmos	2m	2a	2a	2m
Sphagnum flexuosum	Slank veenmos	4b	4b	.	.
cf. *Straminergon stramineum*	Sliertmos (?)	+p	+p	.	.
Warnstorfia exannulata	Geveerd sikkelmos	+p	+p	.	.
Rhytidiadelphus squarrosus	Gewoon haakmos	+p	+r	.	.
Calliergonella cuspidata	Gewoon puntmos	+p	.	2b	.
Sphagnum palustre	Gewoon veenmos	.	1a	1	1
Lophocolea bidentata	Gewoon kantmos	.	.	2m	.
Pellia spec.	Plakkaatmos	.	.	1	.
Sphagnum fallax	Fraai veenmos	.	.	.	1
VAATPLANTEN					
Calamagrostis canescens	Hennegras	1a	2b	2m	2m
Lysimachia thyrsiflora	Moeraswederik	+p	2a	+	+
Peucedanum palustre	Melkeppe	1b	+p	+	+
Lysimachia vulgaris	Grote wederik	4a	2a	.	.
Alnus glutinosa	Zwarte els	2b	1b	.	.
Carex lasiocarpa	Draadzegge	2a	2a	.	.
Agrostis canina	Moerasstruisgras	1a	+p	.	.
Lythrum salicaria	Grote kattenstaart	+p	1a	.	.
Comarum palustre	Wateraardbei	+r	+p	.	.
Lotus pedunculatus	Moerasrolklaver	+r	+p	.	.
Iris pseudacorus	Gele lis	1a	2a	+	.
Viola palustris	Moerasviooltje	1a	+p	+	.
Phragmites australis	Riet	.	+r	2m	2m
Convolvulus sepium	Haagwinde	.	.	1	+

Addenda - de volgende soorten komen in geringe hoeveelheid (+ of r) in één opname voor: in S2 scherpe zegge (*Carex acuta*) en holpijp (*Equisetum fluviatile*); in L1 fijn laddermos (*Kindbergia praelonga*), glanzend platmos (*Plagiothecium denticulatum*), moeraswalstro (*Galium palustre*), pitrus (*Juncus effusus*) en grote lisdodde (*Typha latifolia*); in L2 gewone engelwortel (*Angelica sylvestris*) en echte koekoeksbloem (*Silene flos-cuculi*).

noordelijke oever van dit meer staat *Pseudobryum* in de overgang van een slenk met veel *Calliergon cordifolium* naar veenmosrietland (Tabel 1, opnamen L1 en L2). De vegetatie is hier vrij soortenarm en kan worden gerekend tot de Rompgemeenschap van Riet en Haakveenmos (Schaminée et al. 2015, p. 56-57). De dominantie van *Sphagnum squarrosum* (haakveenmos) geeft aan dat het milieu ter plaatse voedselrijker is dan in typisch ontwikkeld veenmosrietland.

Dankwoord

Mijn hartelijke dank aan Els Heijman voor het verkennen en fotograferen van Polder Brouwer en aan Henk Jager c.s., die op de valreep vegetatieopnamen maakten bij De Leijen.

Literatuur

Jager, H.J., K. van der Veen & E.J. Weeda (2021). Standplaatsen, zeldzaamheid en beheergevoeligheid van Pseudobryum cinclidioides (zwartsteelsterrenmos). Buxbaumiella 121: 36-56.

Masselink, A.K. (1975). Synsystematiek van de in Drenthe voorkomende gagelstruwelen. Doctoraalverslag Biologisch Station Wijster, 51 pp.

Schaminée, J., J. Janssen, E. Weeda, P. Hommel, R. Haveman, P. Schipper & D. Bal (2015). Veldgids Rompgemeenschappen. KNNV Uitgeverij, Zeist, 284 pp.

Polder Brouwer bij Westlaren was in april 2025 ongenaakbaar. Foto: Els Heijman.

April 2025, Polder Brouwer. De mossen zoeken het hogerop. Foto: Els Heijman.

